

Molen De Adriaan

Rondleiding Molen De Adriaan, informatie voor de bezoeker-2017

Receptie met op de achterwand muurschildering Chiel Braat (werk in uitvoering)

Op de achtermuur is Haarlem geschilderd rond 1778. De molen De Adriaan is dan net af. Als je goed kijkt, zie je dat de molen is gebouwd op het onderstel van een wachttoren van de stadsmuur. Op de schildering zie je aan de overkant van het Spaarne, bij de brug, zo'n zelfde toren maar dan zonder molen.

Ondertussen is de stadsmuur met de torens verdwenen. Er is nog één poort overgebleven, de Amsterdamse Poort. Op de muurschildering zie je die links bovenin. Je kan hem straks ook zien als je boven in de molen bent.

Het was vroeger heel normaal om een molen op een stadsmuur te bouwen, daar vangt die lekker veel wind.

In de tijd dat de Adriaan werd gebouwd, ging het na een lange bloeiperiode, bergafwaarts met Haarlem. De eeuw daarvoor was Haarlem flink gegroeid en was na Amsterdam en Leiden de derde stad geworden. Maar op dit moment was de bevolking uitgedund tot de helft. Dat kwam door de pest en de terugval van de textielindustrie. Veel huizen stonden leeg. Op de schildering zie je ook veel huizen met kapotte daken.

Desondanks liep de handel van de Amsterdamse koopman Adriaan de Boois om 'tras', een soort metselspecie, boven verwachting. Hij maalde tufsteen fijn in een door een paard aangedreven molen. Maar zelfs met een tweede paard kon hij de vraag niet aan.

Bovendien veroorzaakte de rosmolen door het stuivende stof veel overlast. De gemeente gaf De Boois graag toestemming om aan de overkant van het Spaarne een windmolen te bouwen.

De nieuwe molen heette dan ook 'Adriaan'. De Boois kreeg voor 25 jaar het monopolie om tras te malen. Ondanks zijn optimisme, viel de markt tegen. Daarom liet hij er later ook andere producten malen, zoals we straks zullen zien.

Start van de Rondleiding: Ga naar buiten

We hebben net binnen al gezien dat de Adriaan gebouwd is op het onderstel van een wachttoren van de stadsmuur. De muur was zo hoog als het stenen onderstel van de molen. Aan de bakstenen tussen de natuurstenen in de bestrating zie je hoe de stadsmuur heeft gelopen.

Om ervoor te zorgen dat het fundament de zware molen kon dragen, zijn er steunberen tegen de stenen stadstoren gemetseld (de schuine muurtjes).

Hier staat ook nog een gevonden maalsteen om koren te malen. Waarschijnlijk is die van de Adriaan geweest. Deze maalsteen is een oude, gebruikte steen. Hij is zo'n 15 cm dunner dan een nieuwe maalsteen. 3x raden waar de rest van de steen gebleven is.....

Ga vanuit de uitgang linksaf en neem de eerste groene deur weer naar binnen. Je komt in een trappenhuis. Doe de deur achter u aub goed dicht. Ga de trap op.

In het trappenhuis vind je muurschilderingen wat de verschillende wijkstanden betekenden. Handige communicatie in tijden ver voor telefoon en internet. Het was overigens wel verwarrend dat de betekenis van plek tot plek kon verschillen.

Ook zijn er spreekwoorden en gezegden geschilderd die met molens te maken hebben. In het Nederlands zijn er heel veel spreekwoorden, gezegden en uitdrukkingen met molens.

Loop de 2 trappen op, ga bovenaan de witte deur in (er staat entrance op).

Achter de glazen wand is hier de modellenzolder. Daar staan o.a. allerlei modellen van verschillende typen molens. Als het niet te druk is in de molen (volg aub op de aanwijzingen van de rondleiders), kan je hier op de terugweg een kijkje nemen.

We gaan nu eerst de smalle trap verder naar boven, naar de Adriaan zolder.

Ga door de glazen deur. Hier op Adriaanzolder staat een model van de Adriaan (weet je waar je bent in het model), en rechts daarnaast een model waarop het vullen van de bak (kaar) met graan en de werking van de molen stenen goed te zien is.

Rechtsboven het Model van de Adriaan hangt een heksje. Het heksje hangt aan een uitstekende houten pin (toonnagel) waarmee de onderdelen van de molen in elkaar zitten. Het verhaal gaat dat er duivels op de pinnen gaan zitten. Daarom werden de pinnen er meestal afgezaagd. Maar bij de Adriaan zijn ze niet zo bang aangelegd!

Op de toonbank ligt een handmolen, een zogenaamde kweern. Handmolens worden al vanaf de steentijd gebruikt en ze worden nog steeds gebruikt! Probeer maar eens. Dit gaat behoorlijk zwaar.

In de kast zie je allerlei producten die in de Adriaan zijn gemalen. Op het laatst van zijn leven was de Adriaan dus een korenmolen. Er werd ook bijvoorbeeld mout voor de beroemde Haarlemse brouwerijen gemalen (rechter vitrine).

Maar oorspronkelijk was de Adriaan gebouwd om tufsteen tot tras te malen om er cement van te maken. Dit zie je in de linker vitrine. Omdat de handel in cement niet zo goed liep, zijn er ook andere producten gemalen, zoals schelpen voor de porselein- en aardewerkindustrie, eikenschors voor de leerlooierij en tropische houtsoorten om kleurstof van te maken

De tweede eigenaar, Cornelis Kraan, die de molen in 1802 kocht, gebruikte de Adriaan voor het malen van snuiftabak. Dit zie je in de middelste vitrine.

Snuiftabak is zeer fijn gemalen tabak, vermengd met allerlei kruiden en menthol- en eucalyptusolie. Het wordt niet gerookt, maar gesnoven. Het snuiven geeft een frisse, tintelende sensatie in de neusholten, ook komt er nicotine in het bloed terecht. Het snuiven van tabak was toen heel erg in de mode, mensen dachten zelfs dat het gezond was. Eén van de bekendste tabakssnuivers van koning Lodewijk Napoleon, de broer van Napoleon Bonaparte.

We gaan nu eerst de smalle trap verder naar boven, naar de meel of stelling zolder.

Ga nog niet door de buiten deur naar de stelling. Ga door de glazen deur. Hier op meelzolder worden de zakken met meel gevuld. Maar eerst gaan we nog een verdieping hoger naar de steenzolder.

Als je bovenaan de trap door het linker raam kijkt, zie je in de verte de Amsterdamse poort, ongeveer naast een kerktoeren. In werkelijkheid is de kerk trouwens ongeveer 200 meter achter de poort.

Hier wordt het meel gemalen. De zakken graan worden geleeft in de kaar. Als de molenstenen gaan draaien valt het graan via de schuddebak in het gat van de bovenste draaiende molensteen.

Het meel komt er tussen de stenen uit (we hebben een houten paneel voor jullie weggelaten) en wordt door een borsteltje dat vast zit op de draaiende bovenste steen in een opening naar beneden geveegd. Het meel komt er een verdieping lager uit via de meelpijp uit om in zakken te stoppen.

Als een molensteen te bot was geworden, dan moest de bovenste steen eraf worden gehaald, zodat de ondertse steen met een hamer weer scherp worden gemaakt (billen van rillen). Op de molensteen zie je zo'n hamer liggen.

Ga voorzichtig weer naar beneden, met je neus naar de trap.

Ga ook even naar buiten en geniet van het uitzicht. Wist je dat de afstand van hier naar de grond net zo groot als de afstand tot de bovenkant van de onderste wiek (10 meter)?

De top van de bovenste wiek zit op 37 meter, toch al halverwege de toren van de Oude Kerk in het centrum van Haarlem!

Als molenaar moet je geen hoogtevrees hebben. Want als er weinig wind is, en je wil toch draaien, moeten er zeilen op de wieken vastgemaakt worden. En dan moet je op de roeden naar boven klimmen, zonder enige beveiliging.

Op dit balkon zie je trouwens ook een rad aan een houten balk. Met dit rad (kruiwiel) kan de molenaar de wieken op de wind zetten. Met een kabel wordt de balk steeds vastgezet, om te voorkomen dat het weer terugdraait. Op deze manier kan de molenaar deze klus in zijn eentje af.

Bij de Adriaan draait dan alleen de bovenste kap, bij andere soorten molens (zoals de Eenhoorn houtzaag molen verderop aan het Spaarne) draait het hele molengebouw.

Beneden zie je een loods en een scheepshelling. In deze omgeving had de beroemde (en beruchte) Haarlemse vrouw Kenau in de 16e eeuw haar scheepsmakerij en houthandel. Tot in de jaren tachtig was het een scheepswerf (Zuidam).

Over Kenau gaat het verhaal dat zij een leger van 300 vrouwen zou hebben aangevoerd in de strijd tegen de Spaanse bezetters. In 2014 is er ook een mooie film van gemaakt.

De toren, waar de Adriaan op is gebouwd, is naar Kenau vernoemd: de Goê Vrouwtoren, de Goede Vrouwtoren.

Ga voorzichtig weer naar beneden, met je neus naar de trap. Als je bovenaan het 'gewone trappenhuis' bent gekomen, kan je als het niet te druk is en je nog tijd hebt een bezoekje brengen aan de modellenzolder.

Links in de hoek hangt een kaart van Nederland waar alle molens met een speld zijn opgeprikt. Dit zijn er ongeveer 1000. In de hoogtijdagen van de windmolen (rond 1850) waren dat er ongeveer vijftien keer zo veel.

Als je verder linksom loopt, kom je eerst een model van de Adriaan tegen. Links daarvan liggen zogenaamde kruirollen, die zijn houten rollen waarover de kap draaide als die op de wind gezet werd. De uitdrukking 'het loopt op rolletjes' komt daar vandaar.

Omdat de houten rollen snel slijten, werden ze later van ijzer.

Boven de kruirollen hangen verschillende soorten wieksystemen. De Adriaan heeft het onderste systeem, een zogenaamde fokwiek. Dit is een relatief moderne wiek, die gebruik maakt van een trucje uit de vliegtuigbouw: er is een hol houten bord achter de wiek gezet, waardoor er een spleet zit tussen het bord en de wiek.

Door de spleet stroomt de lucht met hoge snelheid achter het zeil langs, zodat er onderdruk ontstaat. Samen met de wind die aan de voorzijde van de wiek duwt, zo heb je dus een dubbele kracht! Op die manier kan de molen bij weinig wind al flink draaien.

In deze ruimte vind je modellen van de meest voorkomende molens in Nederland: de oliemolen, een poldermolen met schoepen en twee poldermolens met een vijzel en in het midden de Haarlemse houtzaagmolen de Eenhoorn.

Je loopt weer de trap af naar beneden. Als je nog meer tijd hebt, kan je via de hoofdingang weer naar binnen en dan de 1^e verdieping op. Hier vind je informatiepanelen over de geschiedenis van Haarlem en je kan er ook een film over de geschiedenis van Haarlem bekijken.